

SUN'YI INTELLEKT DAVRIDA PEDAGOGNING O'RNI: USTOZ YO'QOLADIMI YOKI O'ZGARADIMI?

Shavkatov Asilbek

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti, Tarix fakulteti
“Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi” yo'nalishi 201-guruh talabasi*

Annotatsiya: *mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida pedagogning jamiyat va ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilingan. Ta'lim jarayoniga sun'iy intellekt vositalarining kirib kelishi natijasida yuzaga kelayotgan ijobiy va salbiy jihatlar, yoshlar tafakkuriga ta'siri hamda zamonaviy pedagog oldida turgan muhim vazifalar yoritilgan. Shuningdek, maqolada insoniy tarbiya, ma'naviy yetuklik, tanqidiy fikrlash va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda pedagogning o'rni beqiyos ekani ilmiy asoslangan. Muallif tomonidan sun'iy intellekt asrida ustozning vazifasi yo'qolishi emas, balki yangi shaklda rivojlanishi zarurligi haqida fikrlar ilgari surilgan.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, zamonaviy pedagogika, ta'lim texnologiyalari, pedagogning o'rni, raqamli ta'lim, yoshlar tafakkuri, ma'naviy tarbiya, innovatsion ta'lim, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, inson omili, komil inson, AI texnologiyalari.*

Insoniyat taraqqiyoti tarixida har bir davr o'zining buyuk kashfiyotlari va tub burilishlari bilan ajralib turadi. Bugungi XXI asr esa sun'iy intellekt texnologiyalarining mislsiz rivojlanishi bilan tarix sahifalaridan joy olmoqda. Endilikda inson bir necha soniya ichida ulkan hajmdagi ma'lumotlarni olishi, murakkab hisob-kitoblarni amalga oshirishi va virtual yordamchilar orqali ko'plab ishlarni bajarishi mumkin. Bu jarayon jamiyat hayotining barcha sohalari kabi ta'lim tizimiga ham keskin ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt vositalarining ta'limga kirib kelishi “kelajakda pedagogga ehtiyoj qoladimi?” degan savolni yuzaga chiqarmoqda.

Aslida, texnologiya qanchalik rivojlanmasin, inson omilining o'rnini to'liq bosa olmaydi. Chunki ta'lim — bu faqat ma'lumot uzatish emas, balki inson qalbi, tafakkuri va ma'naviyatini shakllantirish jarayonidir. Sun'iy intellekt axborot bera oladi, biroq tarbiya bera olmaydi. U bilim manbai bo'lishi mumkin, ammo mehr, ruhiyat, insoniy munosabat va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish imkoniga ega emas. Shu bois pedagogning o'rni bugungi davrda yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Hozirgi yoshlar hayotining katta qismi internet va raqamli texnologiyalar bilan bog'lanib qolgan. Mobil telefonlar, ijtimoiy tarmoqlar va sun'iy intellekt dasturlari yoshlarning fikrlash tarzini o'zgartirib bormoqda. Ayniqsa, tayyor ma'lumotga tez erishish imkoniyati ayrim hollarda mustaqil fikrlashning susayishiga olib kelmoqda.

Talaba yoki o'quvchi izlanish o'rniga tayyor javob olishga odatlanib qolmoqda. Bu esa tafakkur chuqurligining pasayishiga sabab bo'ladi. Vaholanki, haqiqiy ta'lim insonni o'ylashga, tahlil qilishga va xulosa chiqarishga o'rgatishi kerak.

Bugungi pedagogning asosiy vazifasi oddiy ma'lumot yetkazuvchi bo'lish emas, balki yoshlarni to'g'ri fikrlashga yo'naltiruvchi ma'naviy yetakchi bo'lishdir. Chunki sun'iy intellekt millionlab ma'lumotlarni taqdim eta olsa-da, ulardan qaysi biri foydali yoki zararli ekanini anglash inson tafakkuriga bog'liq. Shu ma'noda pedagog yoshlarni axborot oqimidan to'g'ri foydalanishga o'rgatishi, ularda tanqidiy fikrlash va axborot madaniyatini shakllantirishi zarur.

Zamonaviy ta'lim tizimida yana bir xavfli muammo yuzaga kelmoqda. Ba'zi yoshlar sun'iy intellekt vositalaridan foydalanib, mustaqil ishlash va ijodiy fikrlashdan uzoqlashmoqda. Referat, maqola yoki topshiriqlarni tayyor dasturlar orqali bajarish holatlari ko'paymoqda. Natijada bilim emas, shakliy natija ustuvor bo'lib qolmoqda. Bu esa ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli pedagoglar ta'lim metodlarini yangilashi, o'quvchilarni izlanishga undovchi va fikrlashga majbur qiluvchi usullardan foydalanishi lozim.

Sun'iy intellektning ta'limdagi ijobiy jihatlarini ham inkor etib bo'lmaydi. Bugungi kunda AI texnologiyalari orqali individual ta'lim imkoniyatlari kengaymoqda. Har bir o'quvchi o'z qobiliyati va tezligiga mos tarzda bilim olish imkoniga ega bo'lmoqda. Elektron platformalar, virtual laboratoriyalar va interaktiv dasturlar ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi yoshlar uchun sifatli bilim olish imkoniyatlari ortmoqda. Bu esa ta'limdagi tenglikni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Biroq har qanday texnologiya inson manfaatiga xizmat qilgandagina foydalidir. Agar sun'iy intellekt nazoratsiz va maqsadsiz qo'llansa, u yoshlar ma'naviyati va tafakkuriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, virtual dunyoga haddan tashqari bog'lanish insoniy munosabatlarning sustlashishiga olib keladi. Bugungi kunda ayrim yoshlarning kitob mutolaasidan uzoqlashayotgani, hissiy sovuqlik va yolg'izlik hissining kuchayib borayotgani ham raqamli muhit bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli pedagog faqat texnologiyani o'rgatuvchi emas, balki insoniy qadriyatlarni himoya qiluvchi tarbiyachi ham bo'lishi kerak.

Pedagogning eng katta ustunligi — uning inson qalbiga ta'sir qila olishidir. Tarixda buyuk allomalar va yetuk shaxslar shakllanishida ustozlarning o'rni beqiyos bo'lgan. Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek, “Tarbiya biz uchun yo hayot — yo mamot masalasidir”. Ushbu fikr bugungi sun'iy intellekt davrida yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki texnologiya taraqqiyoti bilan bir qatorda inson ma'naviyatini saqlab qolish ham muhim vazifaga aylanmoqda.

Bugungi pedagog zamon bilan hamnafas bo'lishi zarur. U raqamli texnologiyalarni bilishi, sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalana olishi va o'quvchilarga zamonaviy bilim berishi kerak. Chunki texnologiyadan qo'rqish emas, uni to'g'ri boshqarish muhimdir. Shu bilan birga pedagog o'zining ma'naviy, axloqiy

va psixologik fazilatlar bilan o'quvchilar uchun ibrat bo'lib qolishi lozim. Sababi inson qalbiga ta'sir etuvchi eng kuchli omil — bu tirik namuna hisoblanadi.

Sun'iy intellekt davrida ta'lim tizimi ham tubdan yangilanmoqda. Endilikda o'quvchilardan faktlarni yod olish emas, balki muammoni hal qilish, tahlil qilish va ijodiy yondashuv talab qilinmoqda. Shu sababli pedagogika ham yangi bosqichga ko'tarilishi kerak. Ta'lim tizimi yoshlarni tayyor javob iste'molchisi emas, balki yangi g'oya yaratuvchisi sifatida tarbiyalashi zarur.

Ayniqsa, milliy va ma'naviy tarbiya masalasi zamonaviy pedagogikaning markazida bo'lishi lozim. Chunki kelajak texnologiyalar bilan emas, balki ma'naviyatli insonlar bilan barpo etiladi. Agar yosh avlod faqat texnik bilim bilan cheklanib qolsa, jamiyatda ma'naviy bo'shliq yuzaga kelishi mumkin. Shu bois pedagog yoshlarning qalbiga milliy qadriyatlar, insonparvarlik, vatanparvarlik va ezgulik g'oyalarini singdirishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt davrida pedagogning o'rni yo'qolmaydi, aksincha yanada muhimlashadi. Chunki texnologiya bilim bera olsa-da, insonni komillikka yetaklay olmaydi. Bu vazifa faqat qalbi, tafakkuri va ma'naviyati bilan yosh avlodga ta'sir ko'rsata oladigan haqiqiy ustoz zimmasidadir. Kelajakda sun'iy intellekt qanchalik rivojlanmasin, insoniy tarbiya va ma'naviyatning markazida baribir pedagog turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch — I. Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008. 23-bet.
2. Yangi O'zbekiston strategiyasi — Sh. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2021. 57-bet.
3. Turkiy guliston yoxud axloq — A. Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O'qituvchi, 1992. 15-bet.
4. Pedagogika — B. Xodjayev. Pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. 102-bet.
5. Ta'lim to'g'risida — O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. Toshkent, 2020.
6. Pedagogik mahorat — N. Azizxo'jayeva. Pedagogik mahorat. Toshkent: Fan, 2006. 64-bet.